

VIBY KYRKOÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

*Viby församling
Mjölby kommun
Linköpings stift
Östergötlands län
2002*

ÖSTERGÖTLANDS LÄNSMUSEUM

Raoul Wallenbergs plats • Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013-23 03 00 • Fax 013-14 05 62
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

VIBY KYRKOÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

Viby församling

Mjölby kommun

Linköpings stift

Östergötlands län

Innehåll

Inledning	2
Bakgrund	2
Syfte	2
Kulturminneslagen och begravningslagen	2
Kulturhistorisk bedömning	3
Inventeringens uppläggning och rapport	3
Översiktskarta	4
Viby kyrkogård	5
Kyrkogårdens omgivning	5
Viby kyrka	6
Kyrkogårdens historik	6
Översiktlig beskrivning av vegetation mm – Karta	8
Beskrivning av kyrkogården	9
Beskrivning av enskilda kvarter	13
Kvarter A	13
Kvarter B	15
Kvarter C	17
Kvarter D	19
Kvarter E	21
Kvarter F	23
Källor	25
Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse	26
Förklaring till exempellistan	26
Utvärderingskarta	27
Bilagor	
Exempellista	
Fotografier	

INLEDNING

Bakgrund

Ur kulturhistorisk synpunkt är kyrkogårdar och begravningsplatser bärare av en stor mängd information och de här platserna ger anledning till frågor av olika slag. Vad är typiskt för våra kyrkogårdar när det gäller vegetation, omgärdningar, gångar, gravvårdar m m och finns det några regionala skillnader? Vad har varit gängse bruk under olika tider och vad kan vi få för historisk information bara av att gå på en kyrkogård? Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapen om våra kyrkogårdar och begravningsplatser genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering.

På uppdrag av Linköpings stift utför Östergötlands länsmuseum inventeringen av kyrkogårdar/begravningsplatser inom den del av stiftet som ligger inom Östergötlands län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och påbörjades under år 2002. Projektet beräknas vara avslutat vid utgången av år 2006. Inventeringen berör de till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdarna/begravningsplatserna som omfattas av kulturminneslagen. Lagen gäller de begravningsplatser som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet. Denna rapport utgör en delrapport i inventeringen vars resultat kommer att sammanställas och analyseras i en stiftsövergripande rapport.

Syfte

De stiftsövergripande inventeringarnas syfte är:

- att lyfta fram och öka förståelsen för kyrkogårdarnas och begravningsplatsernas kulturvärden och att främja kontakterna mellan kyrkan och kulturmiljövården
- att ge ett underlag för församlingarnas/samfälligheternas planering och förvaltning av kyrkogårdarna/begravningsplatserna och ett underlag för vård- och underhållsplaner
- att sammanställa ett enhetligt och tillgängligt kunskapsunderlag med beskrivning av och historik för den enskilda kyrkogården/begravningsplatsen samt en bedömning av de kulturhistoriska värdena. Inventeringen blir samtidigt en samlad dokumentation och överblick av kyrkogårdar/begravningsplatser i stiftet från 2000-talets första decennium.
- att ge ett underlag för handläggning av kyrkoantikvariska ärenden och för bedömning av var det är särskilt viktigt att stödja insatser med kyrkoantikvarisk ersättning.

Kulturminneslagen och begravningslagen

Enligt Lag om kulturminnen m.m. (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader, kyrkotomter* och *begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar på kyrkogården. (Se vidare i bilaga om Kulturminneslagen.) Begravningslagen (SFS 1990:1144) säger att en gravvård ägs av den som betalar gravrättsavgiften. När gravrätten upphör har ägaren rätt till gravvården. Om gravrättsinnehavaren inte vill gör anspråk på gravvården inom 6 månader tillfaller gravvården upplåtaren, alltså församlingen. Vidare säger lagen: ”Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av

kulturhistoriskt värde eller av annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på platsen. Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats”.

Kulturhistorisk bedömning

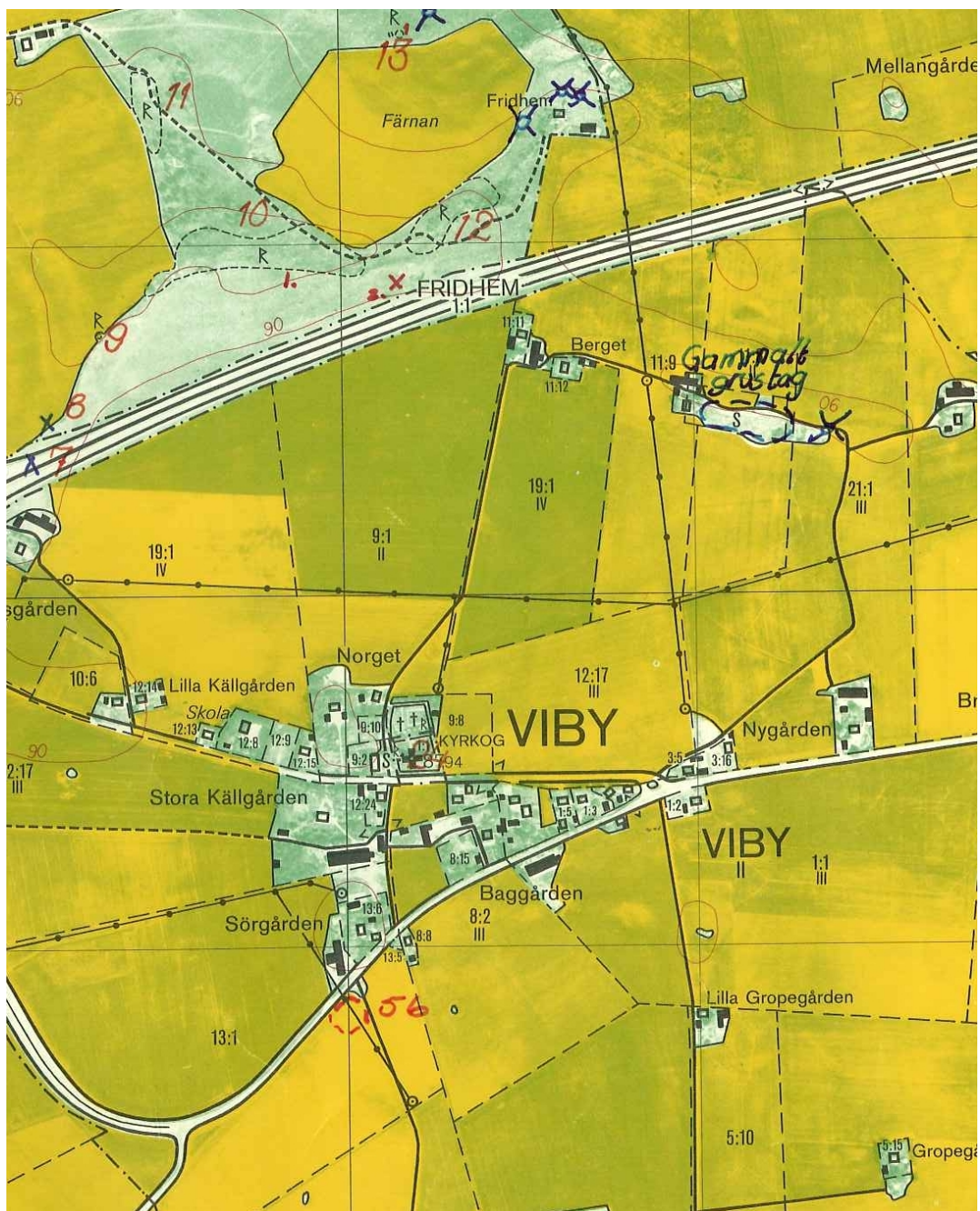
Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, om en familj, om stilhistoria och om begravningstraditioner. I rapporten anges exempel på typer av gravvårdar som utifrån olika grunder bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 bör föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande, t ex material och konstnärlig utformning eller ett lokal/personhistoriskt värde. Inventeringen omfattar i första hand enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det dock gravvårdar som förvaras i kyrkan eller i lokal i anslutning till kyrkan. Ofta har dessa ett stort kulturhistoriskt värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Linköpings stift, länsstyrelserna i Kalmar, Östergötland och Jönköping samt läns museerna i Jönköpings och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till dels varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och i övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkogården samt en beskrivning i ord och bild av kyrkogården som helhet och de olika kvarteren/områdena. En kulturhistorisk bedömning görs av varje kvarter/område samt över kyrkogården i dess helhet. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit läns museets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygdslitteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens utveckling. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav ett antal bilder presenteras i rapporten. Delar av inventeringsmaterialet görs tillgängligt via Kulturmiljövårdens bebyggelseregister, ett informationssystem som förvaltas av Riksantikvarieämbetet (www.raa.se).

Fältarbete och rapport har utförts av antikvarie Anita Löfgren Ek, Östergötlands läns museum 2002. Rapporten finns tillgänglig på Linköpings stift, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Östergötlands läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

Utsnitt ur ekonomiska kartan 085 44 Sjögestad, 1983. Kyrkan ligger norr om den gamla byvägen.

VIBY KYRKOGÅRD

Kyrkan med omgivande kyrkogård ligger i norra delen av Viby by, norr om den gamla landsvägen. Den äldre delen av kyrkogården är något rektangulär i öst/västlig riktning. Inklusivt den yngre delen är dock kyrkogården rektangulär i nord/sydlig riktning. Kyrkan ligger i sydöstra delen av den äldre kyrkogården.

Kyrkogårdens omgivning

Kyrkan och kyrkogården ligger i Viby by och omges delvis av den äldre bybebyggelsen inklusive den f d komministerbostaden.

Utsnitt ur häradseconomiska kartan 1868-77, bladen Lagerlunda och Gammalkil.

Äldre lantmäterikartor visar att Viby var en stor by med mer än tio byggnadstomter. I Östergötland är det relativt ovanligt att kyrkan som här ligger "mitt i byn". Väster om kyrkan ligger det f d ålderdomshemmet, en reveterad byggnad i 1 ½ våning, som nu används bl a som församlingshem. I sydväst ligger den f d handelsboden, en byggnad med i det närmaste kvadratisk grundplan uppförd i två våningar och med gula, panelade fasader. I norr och öster breder den öppna åkermarken ut sig. I den västra delen av Viby by, utanför den direkta kyrkomiljön, ligger f d kyrkskolan. Söder om kyrkogården går byvägen och ytterligare söderut grenar sig den gamla riksvägen från Linköping mot Skänninge respektive Mjölby.

Viby kyrka

Den medeltida kyrkan uppfördes i Viby by, ”mitt i byn”. Kyrkan byggdes troligen under andra delen av 1100-talet i kalksten. Det höga tornet bevarades när kyrkan byggdes om 1776-77. Tornet kröns av en smäcker spira med mönsterlagd spån och flankeras av två låga tillbyggnader, som idag används som brudkammare respektive sakristia. Kyrkan har ett brett långhus med rakslutet kor. Korets nord- och sydvägg är vinklade och ger ett konkavt intryck. Delar av den medeltida kyrkans murverk ingår även i långhusets nordvästra del. Fönsteröppningarna är rundbågiga med gjutjärnsfönster med diagonalt spröjsverk. Huvudingången är genom tornet i väster. Det finns även en portal på södra sidan i övergången mellan långhus och kor. Det brutna, valmade taket är spåntäckt och bidrar till att ge kyrkans exteriör en i huvudsak tidig gustaviansk karaktär. Även invändigt är karaktären gustaviansk med det välvda brådtaket, som avslutas av en profilerad taklist, och den öppna planlösningen.

Kyrkogårdens historik

I olika sockenbeskrivningar från 1760 och framåt talas det om en eller två runstenar på kyrkogården eller i kyrkmuren.

År 1806 gjorde Johan Fredrik Kock en teckning av Viby kyrka från nordost. Kyrkogården inhägnas här av en stenmur från vilken det utgår gärdesgårdar som inramar åkermark. På kyrkogården syns enbart enstaka träd, varav ett tydligt är hamlat.

År 1847 uppsattes nya portar till kyrkogården tillverkade av Boxholm bruk.

I samband med en grundförstärkning av kyrkan år 1954 gjordes en arkeologisk undersökning. Vid kyrkans södra mur, ca 12,30 m från kyrkans sydvästra hörn påträffades rester av gravkistor av kalksten. Kistorna låg på ett djup av 0,75 – 1,40 m och var fragmentariska. Fyndplatsen verkade vara genomgrävd vid tidigare tillfällen. Av den ena kistan fanns en del av bottenhällen och den norra väggen kvar. Spår av murbruk antydde att fogarna varit tätade med bruk. Hällarnas tjocklek var 10 – 14 cm. Den andra kistan låg närmare kyrkans vägg och av den återstod en del av bottenhällen, den norra sidohällen och lockhällen. De skadade kistorna fick ligga kvar och man fick tillstånd att gjuta med cement mot grunden.

Vid en ledningsdragnings från dagens församlingshem till kyrkan år 1963 påträffades något som verkade vara en massgrav nära kyrkans västra ingång. Den ligger på 80 cm djup och storleken uppgavs till troligen 2 x 3 m. Graven innehöll ben och benrester som låg i oordning.

I oktober 1932 invigdes det nya kyrkogårdsområdet norr om den äldre kyrkogården. Två år tidigare hade kyrkostämman beslutat om utvidgning av kyrkogården. Marken köptes in från Viby Norget. Trädgårdskonsulenten Werner Bergström i Linköping upprättade ett förslag som dock inte godkändes av länsstyrelsen. Motiveringen var bl a att ritning till stängsel och grind saknades och att den s k vändplatsen och entrén var olycklig. Man vände sig då till stadsarkitekten i Linköping, Erik Lundgren, vars förslag godkändes av länsstyrelsen. Förslagsritningen visar en byggnad utmed gamla delens västra mur, i nordvästra hörnet. Eventuellt rör det sig om kyrkstallet, som senare revs.

I samband med en yttre renovering av kyrkan 1957, ställde man i ordning kyrkogårdarna för omkring 60 000 konor och det gamla kyrkstallet revs.

1962 upprättade ingenjör Ture Jangvik ritningar till ett bisättningshus, som ligger på nya delens östra sida.

Flygfoto över Viby kyrkby år 1964. De centrala delarna av den nya kyrkogården har ännu inte tagits i anspråk. (Foto i Östergötlands läns museums samlingar.)

BESKRIVNING AV KYRKOGRÅRDEN

Kyrkogården består av sex kvarter: A-F.

Nya kyrkogården, kvarter D, E och F, och kyrkan från nordöst.

Allmän karaktär

Kyrkogården omgärdas av en mur med varierat utseende och olika höjd, utförd som halvmur och stödmur. År 1932 utvidgades kyrkogården mot norr och den nya delen omges i väster av en mur och i norr och öster av en idegranshäck. Den äldre kyrkogården präglas av de rumsskapande höga lindarna och almarna i trädkransen. Norr och söder om kyrkan finns större familjegravar med höga gravvårdar. På kyrkogården finns flera gravvårdar över personer som haft betydelse för samhället Mantorps tillkomst. I området omedelbart norr och söder om kyrkan är raderna med gravvårdar utglesade. Den nya kyrkogården med sina högre rygghäckar har en mer strikt och enhetlig karaktär, utom i kvarter F. De övervägande sentida, låga och breda gravvårdarna bidrar till detta intryck. Nya kyrkogården ligger lägre än den äldre delen och skillnaden i utformning är tydlig.

Omgärdning

Kvarter A, B och C

Västra muren: kallmurad halvmur, ca 0,5-0,8 m hög, av kvaderhuggna gråstensblock. Markplanet sluttar mot norr och muren är lagd i ett skift av större sten i söder, därpå två skift och längst i norr tre skift.

Norra muren: en ca 0,5 m hög stödmur av ca 0,4-0,6 m stor gråsten. Den bildar nu gräns mellan den äldre kyrkogården och den utvidgade delen, som ligger lägre. Marken mellan muren och den yttre raden gravar är utformad som en slänt.

Östra muren: kallmurad stödmur av ca 0,4-1,0 m stora gråstenar i 1-4 skift, ca 1,2 m hög utom den södra delen som är ca 0,2 m hög. . Muren är som högst i norr och endast i ett skift i söder. Intill muren löper en mindre väg mot den nya delen av kyrkogården.
Södra muren: ca 0,5 m hög halvmur av gråsten i två skift med en del kilsten. Murkrönet är delvis struket med cement. Stenarna är mestadels ca 0,2-0,5 m stora med enstaka större sten.

Enligt en rapport upprättad av Grenberger Byggnadsrestaureringskontor om bogårdsmurar i Linköpings stift är den norra och östra muren runt den äldre delen av Viby kyrkogård medeltida.

Kvarter D, E och F

Väster: ca 0,5 m hög stödmur i ett skift av stora kvaderhuggna gråstensblock.

Norr: idegranshäck.

Öster: idegranshäck.

Söder: äldre kyrkogårdens norra stödmur.

Ingångar

Kvarter A, B och C

Väster: dubbelgrind i järnsmide med konkavt krön. Gallerverk i nedre delen med blommotiv. Övre delen har spjälor med extra tenar och spjälorna avslutas med pilspetsar. På låset står det C.E och Bb. År 1847 uppsattes nya portar till kyrkogården tillverkade vid Boxholms bruk. Grindstolparna är av granit med pyramidformat krön. I norra stolpen är det inhugget 1831 och i södra stolpen är det inhugget WIBY.

Norr: öppningar i nordväst och nordöst som leder till nya kyrkogården.

Söder: enkel grind i järnsmide. Spjälorna avslutas upptill med tretungade spetsar och ett kors finns mitt på grinden. Grindstolpar av råhuggen granit.

Kvarter D, E och F

Nordväst och sydväst: två enkla dubbelgrindar i järnsmide med kvadratiska spjälor och diagonal slå. Gjutna grindstolpar av cement med hög sockel och krönta av pyramidtak med ett klot.

Västra grinden.

Trädkrans i öster med almar.

Vegetation

Kvarter A, B och C

Väster: två lindar i trädkransen.

Norr: sex lindar i trädkransen. De är något yngre än övriga träd. I nordvästra hörnet finns tre formklippta idegransbuskar och vid gången till den nya delen växer två tujabuskar. I nordöstra hörnet, vid trappan till nya delen, finns bergstall och idegran.

Öster: sex stycken höga almar i trädkransen.

Söder: åtta lindar i trädkransen och ett nyplanterat träd i sydöstra hörnet.

Blandat växtmaterial i rygghäckarna med bl a oxbär, måbär, spirea och berberis.

Kvarter D, E och F

Väster: tre lindar i trädkransen.

Norr: fyra lindar i trädkransen.

Öster: en lind.

Häckar av i huvudsak oxbär och idegran.

Gångsystem

Kvarter A, B och C

Gångar med krossgrus runt kyrkogården och kyrkan samt en gång väster om kyrkan som går i nord/sydlig riktning. Gången till kyrkans västportal är belagd med plattor i cementsten.

Kvarter D, E och F

På den nya delen går gångar med krossgrus runt kyrkogården och runt en del kvarter.

Gravvårdstyper

Väster om kyrkan finns två stenar från 1740- respektive 1750-talet av mycket stort kulturhistoriskt intresse. Forskaren Sune Ljungstedt anser att de är huggna av bildhuggaren Maximilian Trenchner. Här finns även ett avbrutet livsträd. Norr och söder om kyrkan finns större familjegravar med höga gravvårdar. En av vårdarna har en porslinsmedaljong föreställande Dagen. Två gravar är omgärdade av smidda järnstaket och en grav har ett gjutjärnsstaket. Kring några gravar finns stenram. Bland de undanställda "museistenarna" märks en från 1600-talet. På kyrkogården finns flera gravvårdar över personer som haft betydelse för samhället Mantorps tillkomst och det finns även två sentida gravvårdar med ett hästhuvud som symbol. Dessa anknyter till den starka ställning hästsporten har i området med bl a Mantorps Travbana, som ligger inom socknens gränser. Det stora flertalet gravvårdar är sentida, låga och breda.

Minneslund

I sydöstra hörnet på nya delen finns minneslunden. Den ligger i anslutning till gravkapellet. Minneslunden är omgiven av en idegranshäck. I söder finns en rundel med järnram, fylld med rödfärgat grus, en "minnessten" och en tujaplanta. I sydöst finns en plantering, grus, gräs och cementklinkers. I öster ligger en vattendamm omgiven av kalksten och buskplantering. Trälåda med penséer. Plantering i norr med bl a rhododendron, syrenhortensia och gulbrokig guldbenved.

Byggnader

I nordöstra hörnet på nya delen står ett gravkapell ritat av ingenjör Ture Jangvik. Fasaderna är av slammat tegel, avfärgade i ljus brunt. Cementsten i grunden. Dubbelport i väster, fönster. Källare med nedgång i öster. Sadeltaget är täckt med spån. Två tujor växer vid ingången.

Övrigt

På kyrkogården finns det fyra runstenar, Raä fornl nr 24, en runsten står vid kyrkporten, en sten står innanför muren på nordvästra delen av den äldre kyrkogården och två runstenar står på den äldre delen i nordöst.

Ett antal "museistentar" finns undanställda på nya kyrkogårdens nordöstra del.

Två stycken gatlyktor i gjutjärn vid gången till kyrkan.

Kulturhistorisk bedömning

Trädkransen är viktig för kyrkogårdens rumsliga karaktär. Den minner också om parkidealet som blev vanligt på landsortskyrkogårdarna, framför allt under 1800-talet. Grindarna och grindstolparna har ett mycket högt kulturhistoriskt värde och det förstärks av märkningen på grindarna och årtalet, som är inhugget på grindstolparna. Bland enskilda gravanläggningar märks de stora familjegravarna invid kyrkogårdsmuren och yttre delen av vissa kvarter. Enskilda gravvårdar har ett högt eller mycket högt kulturhistoriskt värde. Bland dessa märks särskilt de stora gravvårdarna och omgärdade familjegravarna utmed kyrkogårdsmuren och yttre delen av vissa kvarter. De visar på ett sätt att indela kyrkogården som var vanligt tidigare. Utmed gamla kyrkogårdens norra mur är de även viktiga just för att betona den gamla kyrkogårdens norra begränsning. I kvarter C norr om kyrkan finns enstaka gravvårdar kvar som visar på att den s k "allmänna linjen" med enklare gravvårdar låg här. Även detta visar på kyrkogårdens äldre indelning. Titlar på gravvårdar säger en del om näringsliv och social struktur i en socken. I Viby märks bl a flera köpmän som har anknytning till tätorten Mantorp. I övrigt dominerar "lantbrukaren". Den nya kyrkogården är typisk för utvidgningen av landsortskyrkogårdarna under en stor del av 1900-talet. De strikta rygghäckarna har här en stor betydelse för karaktären liksom de grusade gångarna. Utformningen av kvarter F har en helt egen prägel.

BESKRIVNING AV ENSKILDA KVARTER

Kvarter A Gravplats nr 1-240

Kvarteret omfattar gravplats nr A 1-240 och ligger väster och nordväst om kyrkan. I norr gränsar kvarteret till nya kyrkogården och väster om kvarteret, utanför kyrkogården, ligger parkeringsplats och skolbyggnad/församlingshem.

Allmän karaktär

Kvarteret upplevs inte som ett avgränsat kvarter, eftersom det saknar direkt avgränsning mot kvarter C i norr. I kvarteret finns en del äldre gravvårdar, men i övrigt har det en rätt enhetlig mer sentida karaktär.

Kvarter A från sydöst.

Omgärdning

Kyrkogårdsmuren i väster.

Ingångar

Huvudgrinden i väster samt en uppgång i nordväst från nya kyrkogården.

Vegetation

Del av kyrkogårdens trädkrans. Tre stycken formklippta ca 1,7 m höga idegransbuskar vid runstenen i nordväst. Rygghäckar av oxbär ca 1-1,2 m höga och i kvarterets östra del två stycken häckar av måbär.

Gångsystem

En grusgång går i nord/sydlig riktning väster om kyrkan, del av grusgången som går runt kyrkogården, med en rad gravar invid kyrkogårdsmuren. Gång till kyrkans västportal med plattor av cementsten. Mellan gravraderna finns rester av en enkel rad gångstenar.

Gravårdstyper

Det finns två stycken stenar från 1740- respektive 1750-talen med figurscener i relief samt ett avbrutet livsträd och några gravvårdar från 1800-talet i kolmårdsmarmor och kalksten. Två gravar är omgivna av stenram. Gravvårdarna i övrigt är huvudsakligen låga och breda i röd eller grå granit. Eventuellt står de mest ålderdomliga stenarna på ursprunglig plats, i övrigt är det gravläggningar från 1830-tal - 2001, i huvudsak 1960-90-tal. De äldre vårdarna finns i huvudsak i kvarterets yttre kant.

Gravvård i kalksten från 1752

Gravvård från 1867 med medaljong.

Byggnader

-

Övrigt

En runsten vid kyrkporten och en runsten i nordvästra hörnet.

Ett brunnskar av kalksten i smala skift med koppråvtäckning. Hexagonformat. Vaser, soptunna m m intill.

Kulturhistorisk bedömning

Ett mycket högt kulturhistoriskt värde finns i enskilda gravvårdar p g a deras ålder, karaktär eller lokalhistoriska betydelse. De stora familjegravarna invid kyrkogårdsmuren och i kvarterets yttre delar visar på en äldre typ av indelning av kyrkogården med de mer påkostade gravarna i kvarterens utkanter och enklare gravar i kvarterets inre delar.

Kvarter B Gravplats nr 1-143

Kvarteret omfattar gravplats nr B 1-143 och ligger söder och öster om kyrkan. I söder, utanför kyrkogården, går den gamla landsvägen och i öster en grusväg ner till bl a gravkapellet.

Allmän karaktär

Något utglesad karaktär, med några mindre gravvårdar och två större familjegravar.

Kvarter B från väster.

Omgärdning

I söder och öster kyrkogårdsmuren.

Ingångar

Grind i söder. I sydöst kommer en grusgång in genom muren. Här i sydöst är muren mycket låg och i markplan.

Vegetation

Trädkrans. Blandat häckmaterial med oxbär, spirea och berberis. Häckarna går i nord/sydlig riktning.

Gångsystem

Grusgång som går runt hela kyrkogården. Till den södra kyrkporten leder en plattsatt gång av sten.

Gravårdstyper

Här finns en större familjegrav omgiven av ett järnsmidesstaket, en större grav med stenram, en liggande häll samt ett kors i koppar från tidigt 1900-tal. Gravläggningar från 1860-tal – 2001.

Familjegrav med gjutjärnsstaket.

Gravvård över de tre syskonen Svensson.

Byggnader

-

Övrigt

-

Kulturhistorisk bedömning

Ett mycket högt kulturhistoriskt värde finns i enskilda gravvårdar, t ex de större omgärdade familjegravarna och gravvårdar av lokalhistoriskt intresse. Raden med gravar invid kyrkogårdsmuren är väsentlig för kyrkogårdens utformning

Kvarter C Gravplats nr 1-209

Kvarteret omfattar gravplats nr C 1-209 och ligger norr och nordost om kyrkan. I norr gränsar kvarteret till den nya kyrkogården och i öster, utanför kyrkogården, går en mindre grusväg bl a till gravkapellet.

Allmän karaktär

En enhetlig, något utglesad karaktär med en del större gravar i kvarterets nordvästra del.

Kvarter C från sydväst.

Omgärdning

Kyrkogårdsmuren i öster och norr. Marken ligger i nivå med murkrönet.

Ingångar

Trappa i nordost från nya kyrkogården.

Vegetation

Trädkransen. Blandat häckmaterial med berberis, måbär och rosenspirea. Häckarna går i nord/sydlig riktning.

Gångsystem

Grusgången runt kyrkogården. Mellan gravvarven i nord/sydlig riktning finns det rester av stenlagda gångar, enkla eller dubbla. I nordost går en sluttande grusgång ner till nya kyrkogården. Skodd kant och terrassering av cementskivor.

Gravårdstyper

En grav med stenram, en grusgrav med gjutjärnsstaket/smidesstaket och en grusgrav med gjutjärnsstaket. Gravläggningar från 1870-tal – 2001, huvudsakligen 1970 – 90-tal.

Gravanläggning med gjutjärnsstaket.

Gravvård i svart granit från 1920-talet.

Byggnader

-

Övrigt

Två stycken runstenar står i nordöst.

I nordöst finns ett brunnskar av kalksten i smala skift med koppartäckning. Hexagonformat. Vaser, soptunna m m intill.

Kulturhistorisk bedömning

Ett mycket högt kulturhistoriskt värde finns i enskilda gravvårdar, t ex de större familjegravarna omgärdade av järnstaket och gravvårdar av lokalhistoriskt intresse. Kvarterets inre delar har delvis kvar karaktären av ”allmän linje” med enkla gravvårdar för en begravning. Det var vanligt att den ”allmänna linjen” låg norr om kyrkan och för att kunna spegla kyrkogårdens historia är det viktigt att denna karaktär bevaras.

Kvarter D Gravplats nr 1-38, 72-148, 194-233 samt 287-328

Kvarteret omfattar gravplats nr D 1-38, 72-148, 194-233 samt 287-328 och ligger på nya kyrkogårdens södra del. I väster ligger kvarter F, i norr kvarter E, i öster minneslunden och i söder den äldre kyrkogården.

Allmän karaktär

Kvarteret är splittrat eftersom gravarna vid muren i söder känns som ett eget kvarter. Kvarterets norra del är mer samhörigt med kvarter E. Strikt karaktär.

Kvarter D från sydväst.

Omgårdning

Kyrkogårdsmuren i söder.

Ingångar

Grind i väster, nergång i sydväst och sydöst från den äldre kyrkogården.

Vegetation

Två tujabuskar vid gången till den äldre delen i sydväst, en bergtall samt en klippt idegransbuske vid gången till den äldre delen i sydöst. I kvarteret finns en lång vinklad ca 1 m hög häck av oxbär samt en klippt, ca 1,1 m hög idegranshäck i väst/östlig riktning.

Gångsystem

En grusgång med krossgrus avgränsar kvarteret i väster och öster samt går i söder, med ett varv gravar mot muren.

Gravvårdstyper

Två gravvårdar med stenram och grästäckt yta. Gravvårdarna rent allmänt är mestadels låga och breda. Gravläggningar från 1930-tal – 2001, i huvudsak 1970-tal.

Stenramsgrav, tidigare med grus.

Knekten Skoogs familjegrav.

Byggnader

-

Övrigt

-

Kulturhistorisk bedömning

Kvarterets kulturhistoriska värde ligger framför allt i enskilda gravvårdar. Dessutom har den norra delen en tidstypisk strikt karaktär som betonas av rygghäckarna och gångsystemet. Det är även av vikt att de äldre gravvårdarna i södra delen finns kvar så att det framgår att kyrkogården anlades så tidigt som på 1930-talet.

Kvarter E Gravplats nr 149-193, 234-286 samt 329-348

Kvarteret omfattar gravplats nr E 149-193, 234-286 samt 329-348 och ligger på nya kyrkogårdens norra del. I väster ligger kvarter F, i norr utanför kyrkogården finns åkermark, i öster gravkapellet och i söder kvarter D.

Allmän karaktär

Kvarteret är splittrat eftersom gravarna vid häcken i norr känns som ett eget kvarter. Kvarterets södra del är mer samhörigt med delar av kvarter D. Strikt karaktär.

Kvarter E från sydöst.

Omgärdning

Idegranshäck i norr.

Ingångar

Grind i väster.

Vegetation

Trädkransen. I kvarteret finns en lång vinklad ca 1 m hög häck av oxbär samt en klippt, ca 1,1 m hög idegranshäck i väst/östlig riktning.

Gångsystem

En grusgång med krossgrus avgränsar kvarteret i väster och öster samt går i norr, med ett varv gravar mot muren.

Gravårdstyper

Enhetliga låga och breda granitvårdar. Gravläggningar från 1950-tal – 2001, huvudsakligen 1980 – 90-tal.

Byggnader

Gravkapell, se allmänna beskrivningen.

Övrigt

En rektangulär vattenbrunn av röd granit i smala skift. Vaser och soptunna intill.

Öster om kvarteret finns en gräsyta med grusgång och här växer en kastanj. Vid häcken i öster står åtta stycken ”museivårdar”, bl a en från 1600-talet.

Undanställda gravvårdar öster om kvarter E.

Kulturhistorisk bedömning

Kvarterets kulturhistoriska värde ligger framför allt i enskilda gravvårdar och i kvarterets strikta karaktär med rygghäckarna och gångsystemet. Det är mest sentida vårdar med titlar som står på ursprunglig plats. De undanställda vårdarna öster om själva kvarteret är ålderdomliga och av mycket stort kulturhistoriskt värde.

Kvarter F Gravplats nr 1-107

Kvarteret omfattar gravplats nr F 1-107 och ligger på nya kyrkogårdens västra del. I väster utanför kyrkogården ligger ekonomibyggnad och en väg går mot norr, i norr finns kvarter E, i öster kvarter E och D samt i söder kvarter D.

Allmän karaktär

Kvarteret har en mer oregelbunden form än övriga kvarter. Karaktären är öppen med gravstenar placerade i grupper.

Kvarter F från sydväst.

Omgärdning

-

Ingångar

Grindar i nordväst och sydväst.

Vegetation

Häckar i kvarterets södra del av oxbär, cotoneaster ?, spirea och ölandstok som bildar en sluten fyrkant.

Gångsystem

Grusgångar går runt kvarteret och i söder finns plattlagda gångar.

Gravvårdstyper

Enhetliga låga och breda vårdar av granit. Gravläggningar från 1950-tal – 2000.

Byggnader

-

Övrigt

Norra delen används för urngravar. Centralt i kvarteret finns en öppen yta med en rund blomplantering och ett högt träkors.

Sydvästra grinden.

Kulturhistorisk bedömning

Kvarterets karaktär av en ”naturkyrkogård” i miniatyr med gravvårdar i oregelbundna grupper har ett kulturhistoriskt värde.

Källor:

ATA Antikvariskt-topografiskt arkiv, Riksantikvarieämbetet.
Bogårdsmurar i Linköpings stift, Östergötlands län, inventering del 1-3, Grenberger.
Broocman C F. Beskrifning öfver the i Östergötland..... . 1760.
Faksimilutgåva 1993.
Kulturmiljövård 6/98. Riksantikvarieämbetet. Stockholm 1989.
Kyrkoberivning för Viby kyrka. Utgiven av Linköpings stiftsråds
Kyrkoberivningskommitté. 1964.
Kyrkogårdens gröna kulturarv. Stad&Land. Movium/inst för landskapsplanering.
Sveriges lantbruksuniversitet nr 103/1992.
Medeltida kyrkor i Östergötland, tecknade av Elias Brenner och Johan Fredrik Kock.
Sammanställt av Gunnar Rörby. Skänninge 1982.
Ridderstad A. Östergötlands beskrivning. Andra delen. Stockholm 1918.
Tham W. Beskrifning öfver Linköpings län. Förra delen Stockholm 1854. Andra delen
Stockholm 1855.
Theorell A, Wästberg P, Hammarskiöld H (foto). Minnets stigar. En resa bland svenska
kyrkogårdar. 2001.
Wadsjö H (red). Kyrkogårdskonst. Stockholm 1919.
Widegren PD. Försök till en ny beskrivning över Östergötland. Första bandet 1817.
Andra bandet 1828. Faksimilutgåva 1993.

www.lantmateriet.se

www.kulturarvostergotland.se

EXEMPEL PÅ GRAVVÅRDAR AV KULTURHISTORISKT INTRESSE

Förklaring till exempellistan

Exempellistan är indelad i två delar. Den första delen som innehåller uppgifter om kyrkogård, kvarter, gravnummer, material, efternamn, hemvist och årtal är en identifikationsdel. Under den andra delen anges en kulturhistorisk notering med uppgift om titel, gravplats och gravvård. Dessutom noteras eventuella skador och andra anmärkningar.

Kvarter: anges endast i de fall då kyrkogården är indelad i kvarter.

Numrering: görs efter gravkartan. Ofta kan det vara svårt att exakt lokalisera gravnumret, då gravbredd kan variera och många gravnummer intill varandra saknar gravvård. Att gravnumren ofta börjar med "0" beror på att datorn ska kunna sortera materialet i rätt ordning. I vissa fall står äldre gravvårdar utan gravnummer bland övriga gravar och då ges de t ex beteckningen "onumr. S om 042". Stenar som står undanställda och bedöms ha ett kulturhistoriskt värde ges nya nummer: "ÖLM 1, ÖLM 2 o s v".

Material: Här anges vårdens material. Beteckningen "granit" används utan närmare specifikation av olika typer. Stenens färg förkortas **sv** (svart), **gr** (grå), **r** (röd), **gr/r** (grå/röd) osv.

Efternamn: I allmänhet det första efternamnet som står på gravvården.

Hemvist: Det geografiska namn som står på gravvården. Det kan röra sig om bynamn, gårdsnamn eller namnet på en mindre fastighet. I undantagsfall är det namnet på en plats som inte ligger i socknen.

F:a årtal och **S:a årtal:** anger det tidigaste respektive senaste dödsåret som står på gravvården. Är det endast ett årtal angivet står det i F:a årtal.

Titel: Samtliga yrkestitlar samt hemmansägare, rusthållare m m. Dessa gravvårdar bedöms ha ett kulturhistoriskt intresse oavsett vårdens ålder.

Gravplats: Gravplatsen är omramad av stenram, häck, järnstaket eller kedja. Själva gravplatsen är i allmänhet täckt med grus men i vissa fall med gräs.

Gravvård: Speciella typer av gravvårdar som t ex gjutjärnskors, träkors, häll, sköld, ålderdomlig sten m m.

Skada: Notering om eventuell skada, t ex rost på en gjutjärnsvård eller på ett järnstaket, sprucken kalkstensvård o dyl. Här noteras även om det är ovanligt mycket lava på framför allt kalkstensvårdarna.

Anmärkning: Här noteras om gravvården har ett lokalthistoriskt eller personhistoriskt intresse eller andra anmärkningar– L1, P1, A1 osv. Detta hänvisar till korta notiser i slutet av exempellistan.

